

MIA KANKIMÄKI

**DINGEN
DIE JE
HART
SNELLER
DOEN
KLOPPEN**

Naar Japan in het voetspoor
van Sei Shōnagon

Wie was Sei Shōnagon? Een Japanse hofdame met een scherpe tong, een briljant dichteres, een vergeten genie of iets heel anders? Wat weten we eigenlijk van deze schrijfster uit de Heianperiode, die altijd in de schaduw leefde van haar beroemde rivale Murasaki Shikibu?

De Finse Mia Kankimäki neemt ontslag en reist naar Kyoto om onderzoek te doen naar de schrijfster van *Het hoofdkussenboek*. Ondanks een eerste cultuurshock en diverse tegenslagen raakt ze steeds meer gefascineerd door de Japanse tempels, kersenbloesem, kabuki-theater, zenmeditatie en theeceremonies. In Sei Shōnagon treft Mia een zielsverwante: een moderne vrouw die ervan houdt lijstjes op te stellen van alle dingen die ze charmant, irritant of elegant vindt, en van dingen die je hart sneller doen kloppen.

'Dit boek laat zien hoe modern Sei Shōnagon was: als provocateur, columniste avant la lettre en vroegtijdig blogger. De meanderende vertellingen beschrijven het artistieke en feministische erfgoed van haar wereldwijde literaire klassieker Het hoofdkussenboek.' – *Frankfurter Allgemeine Zeitung*

'Een genot om te lezen: luchtig en geestig, maar ook intelligent en bevlogen. Je leert als lezer veel over een wereld die ver van ons af staat, maar die ook heel vertrouwd is.' – *Badische Zeitung*

De Finse Mia Kankimäki (1971) is de auteur van twee bestsellers waarin reisverhalen, memoires, biografieën en vrouwengeschiedenis worden vermengd: *De vrouwen aan wie ik 's nachts denk* en *Dingen die je hart sneller doen kloppen*. Deze boeken werden onderscheiden met verschillende prijzen, zoals het Beste Reisboek van het Jaar, de Helsinki Bibliotheek-prijs, de HelMet-prijs en de Otava Book Foundation non-fictie-prijs.

www.uitgeverijorlando.nl

Mia Kankimäki

Dingen die je hart
sneller doen kloppen

Vertaling uit het Fins door Anton Havelaar

uitgeverij
ORLANDO

© 2013 Mia Kankimäki en Kustannusosakeyhtiö Otava
Oorspronkelijke titel *Asioita jotka saavat sydämen lyömään nopeammin*
Oorspronkelijke uitgever Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava,
Helsinki
© 2024 Nederlandse vertaling Uitgeverij Orlando bv, Amsterdam en
Anton Havelaar
Omslagontwerp Piia Aho en Semper Smile München, aangepast voor
de Nederlandse uitgave door Mariska Cock
© Foto auteur Tommi Tuomi
Zetwerk Pre Press Media Groep
ISBN 978 90 833757 8 6
NUR 302

www.uitgeverijorlando.nl

III Tijdreis naar Heiankyō

De hartelijke groeten vanuit het vliegtuig, Sei. Nu vlieg ik ergens boven Siberië, onderweg naar Heiankyō. Ja, Heiankyō, Kyoto dus, jouw stad duizend jaar geleden. De reis is lang, zodat ik alle tijd heb om aan je te denken.

Eigenlijk denk ik vooral aan morgen, aan de jetlag die me te wachten staat, die helse lichamelijke en geestelijke toestand waarin je alleen maar denkt dat je thuis op de bank had moeten blijven liggen. Je voelt je ziek, misselijk. Je hebt er spijt van dat je ooit bent vertrokken. Bijna spijt ook van jou, Sei. Dat duurt dan dagenlang. Je zou ergens anders willen zijn, daar waar je ziel en je lichaam zijn achtergebleven.

Maar jij weet natuurlijk niets van jetlags. In jouw tijd werd in Japan bijna niet gereisd, want dat was buitengewoon lastig. Ook de kleinste tochtjes in de stad kostten een enorme inspanning. Een reis naar een nabijgelegen klooster werd al als zo lastig beschouwd dat men een aantal dagen nam voor voorbereidingen, rust en herstel – om nog maar niet te spreken van een reis naar het zestien kilometer verderop gelegen Uji. Dat werd beschouwd als een bijna bovenmenselijke prestatie.

In jouw tijd, Sei, waren de wegen, als ze er al waren, in slechte staat. In de regentijd veranderden ze in modderpoelen. Alleen boodschappers en heren die dringende zaken moesten regelen gingen te paard. Het enige transportmiddel voor jullie, de hofdames, was een ossenwagen die met moeite drie kilometer per uur haalde. Aanmerkelijk langzamer dus dan iemand die flink doorstapt op sportieve Ecco's. (Godsamme, werkte zo'n slakkengangetje niet op je zenuwen?)

Toch waren jullie zo gek op die wagens, wilden er zo graag in gezien worden, dat op feestdagen en ten tijde van ceremoniën de stra-

ten vol stonden met files omdat iedereen probeerde de beste plekjes te bemachtigen. Maar het grootste ongemak van het reizen was dat bij hobbels in de weg de hofdames met hun hoofden tegen elkaar konden slaan en de kammen in hun haar breken.

Jullie wereld was langzaam, vooral heel langzaam. Jullie hadden tijd om te observeren, tijd om je te vervelen en tijd om grondig het wezen te voelen van de dingen om jullie heen.

Ook al zou ik het je vertellen, je zou vast niet geloven wat een vreselijke symptomen ik krijg door zo snel naar je toe te reizen.

In de benauwde vliegtuigstoel heb ik wel tijd om me te vervelen en het wezen van wat mij omringt grondig tot me te laten doordringen. Ik denk na over hoe het daar was, in het Heiankyō van jouw tijd.

Sei, ik weet dat de zogenaamde Heianperiode begon in het jaar 794, haar bloeiperiode beleefde rond het jaar 1000 en duurde tot 1185. Het tijdperk wordt beschouwd als de gouden tijd van de Japanse hofcultuur en literatuur en in sommige opzichten een periode die misschien nooit meer zal worden geëvenaard, waar dan ook ter wereld.

In die tijd was het China van de Tang- en Sungdynastieën het welvarendste, invloedrijkste en meest ontwikkelde land. Dat beleefde toen een van de grootste culturele bloeiperiodes uit de wereldgeschiedenis. Het enorme land werd geregeerd door vooruitstrevende en geletterde bureaucraten. Handel, schilderkunst, beeldhouwkunst en architectuur bloeiden, en er werden technische uitvindingen gedaan, zoals de boekdrukkunst, terwijl geniale literatoren de dichtkunst naar een hoger plan tilden. Ch'ang-an, de hoofdstad van het land, was een levendig kosmopolitisch centrum.

Vanaf de zevende eeuw werd Japan overspoeld met invloeden uit China en jullie hadden die invloeden van de grote buurman zoveel mogelijk omarmd. De bestuursstructuur en allerlei hofceremoniën waren uit China overgenomen, Chinees was de officiële schrijftaal, historische geschriften werden opgesteld naar het voorbeeld van de Chinese kronieken en het Chinese schrift werd geïncorporeerd in de Japanse taal, hoewel het daar helemaal niet in paste. Het boeddhisme uit China werd geïntroduceerd naast het inheemse shintoïsme. Veel

invloeden ervan kwamen terecht in de architectuur, beeldhouwkunst en schilderkunst. Aan het hof werd alles wat uit China kwam bewonderd, of het nu een geborduurd kleed van overzee was, een nieuwe compositie in Chinese stijl of een correct geciteerd vers uit een Tang-gedicht. Toen de keizer in 794 bevel gaf om de in Nara gelegen hoofdstad naar een nieuwe plek te verplaatsen, werd deze gebouwd met Ch'ang-an, het huidige Xianin, als voorbeeld. De stad kreeg de naam Heiankyō, stad van rust en vrede. Hoewel de naam later werd veranderd in Kyoto, bleef het langer dan duizend jaar de keizerlijke hoofdstad.

De Chinese invloeden in Japan waren weliswaar heel sterk, maar de regering stopte aan het eind van de negende eeuw met het maken van studiereizen naar het buurland. Het land ging zich meer naar binnen keren. Jij en je tijdgenoten, Sei, leefden aan het eind van de tiende eeuw in een gesloten wereld waarin met Chinese ingrediënten een duidelijk eigen, onafhankelijke cultuur was bereid. Het boeddhisme had eigen, Japanse vormen ontwikkeld en bijvoorbeeld de *emaki*-beeldrollen in de schilderkunst hadden een volstrekt eigen signatuur. Hoewel het Chinees nog altijd de officiële schrijftaal was, had zich daarnaast een nieuw schrijfsysteem ontwikkeld dat was gebaseerd op de klanken van het Japans.

Tegen de millenniumwisseling behoorde Heiankyō, samen met Ch'ang-an, tot de bloeiendste culturele centra van de wereld. Er was een hofcultuur ontstaan die esthetiek en schoonheid ademde. Deze verhiel zich tot het middeleeuwse West-Europa als de dag tot de nacht. In Europa waren destijds de Duitsers, Denen en Noormannen de baas. Historische namen als Harald Blauwtand, Sven Gaffelbaard en Ethelred II Zonder Raad schiepen een somber beeld van een bloederig, achterlijk, door oorlogen en veroveringstochten geplaagd werelddeel waarin alleen al de gedachte aan culturele verfijning absurd was. In de tiende eeuw was het aantal Europese geleerden en dichters op één hand te tellen. Als reizigers van het hof van Blauwtand in Heiankyō zouden zijn terechtgekomen, hadden ze daar een wereld ontmoet die wat cultuur betreft eeuwen op de hunne voorlag en qua opvattingen en manieren vreemder was dan wat Gulliver op zijn reizen meemaakte. De Europeanen zouden trouwens op veel meer plek-

ken met stomheid zijn geslagen: in de Arabische wereld werd gewerkt met mathematische patronen en werden *Verhalen van duizend-en-een nacht* opgetekend, en op het Amerikaanse continent bloeide de Mayacultuur.

Aan het hof van Heiankyō leefde men in een eigen, lyrische wereld. In naam was de keizer de centrale figuur maar in werkelijkheid hadden anderen de touwtjes in handen. Door een slimme huwelijks-politiek had de Fujiwara-clan alle macht in handen gekregen en de keizer had in de regering niets te vertellen. Niet dat de taken van de overige werknemers aan het hof nu zo dodelijk belangrijk leken: de aristocraten hielden zich bezig met het schrijven van gedichten, musiceren, nadenken over de keuze van kleding, het bewonderen van schilderijen, wedstrijden in boogschieten en het wedijveren met liefdesavonturen. Een deel van dat beeld komt voort uit het feit dat alle documenten van betekenis uit die tijd door hofdames zijn geschreven. Zij vonden het niet zo nodig om de gesprekken binnen de regering op te schrijven, maar uit andere bronnen kun je afleiden dat ook de meeste mannen daar niet in geïnteresseerd waren. Het was interessanter om naar de maan te kijken en daar gedichten over te schrijven. Een goede muziek- of dansvoorstelling was voor een heer het beste middel om promotie te maken. Gedichten kunnen schrijven voor de huwelijksmarkt, handenarbeid en kledingkeuze waren uiterst belangrijk. Gebrek aan artistiek inzicht was voor de heren van het Heianhof even rampzalig als lafheid of slecht ruiterschap voor de Europese adel.

Aan het hof was niemand geïnteresseerd in de provincies of in het gewone volk. De omstandigheden daar stonden in schril contrast met de hofcultuur. De mensen woonden dan wel niet echt in holen maar hun leven was in grote lijnen net zo primitief. Hun zware leven werd beheerst door angsten en mythen. Niets was verder verwijderd van hun bestaan dan het leven aan het hof. Het is niet moeilijk om te concluderen waardoor de Heiancultuur aan het eind van de twaalfde eeuw ten onder ging. Terwijl de aristocratie zich bezighield met zijn culturele liefhebberijen, kwamen de soldatenclans in de provincie in opstand en grepen de macht – er volgden eeuwen die werden gedomineerd door de samoeraicultuur en militaire idealen.

De aristocratie liet aan haar nakomelingen wel een erfenis na die bewaard is gebleven tot op de dag van vandaag. Door verschillende oorzaken ontstond in de Heianperiode namelijk het begin van een hoogwaardige, door vrouwen geschreven literatuur. Deze werken hebben hun status van ongeëvenaarde klassiekers bewaard in de hele Japanse literatuurgeschiedenis. Aan dat hof schreef ook een hofdame met de naam Sei Shōnagon haar boek.

Sei, hier in deze vliegtuigstoel kan ik al raden welke vraag mij het meest gesteld zal gaan worden in het komende jaar. Waarom in hemelsnaam Sei Shōnagon? Waarom ben je nou juist zo geïnteresseerd in de Heianperiode?

Nee, de Heianperiode is niet bepaald het speerpunt in de belangstelling van de gemiddelde hedendaagse Japanner. Het geschiedenisonderwijs op scholen begint op zijn vroegst met de Edoperiode, van de zeventiende tot de negentiende eeuw. De Heianperiode wordt hoogstens een paar keer genoemd. Het boek *Het verhaal van Genji*, van Murasaki Shikibu, is wel bekend, maar aan Sei begint men al een hekel te krijgen als er op school verplicht stukken uit *Makura no sōshi* moeten worden gelezen in klassiek Japans, dat voor hedendaagse lezers moeilijk te begrijpen is. Misschien zou ik ook mijn wenkbrauwen optrekken als er een gekke Japanner naar Finland kwam om enthousiast te doen over de actualiteit van de *Kalevala* of *Van zeven broers* – en die zijn nog geen tweehonderd jaar oud.

Dit vraagt dus om uitleg.

Sei, de twee dingen waardoor ik me tot jullie voel aangetrokken, en met mij allerlei onderzoekers, zoals ik nog zal merken, zijn de opmerkelijke rol van vrouwen in de literatuur (daar hebben we het later nog over) en het feit dat schoonheid, kunst en literatuur in jullie land zo'n belangrijke positie innamen. Menigeen beschouwt jullie verheerlijking van de esthetiek weliswaar als een pathologisch ontwijken van de echte wereld maar het blijft wonderbaarlijk om je in te denken dat er een cultuur heeft bestaan waarin het handschrift de hoogste maatstaf was van de menselijke waarde. De dichtkunst! Handschrift!

Sei, jullie leefden via gedichten: jullie dagelijks leven was gevuld met het optekenen van versregels en het uitwisselen van dichtbrieven

en citaten. Poëziewedstrijden waren de arena van de strijd om politieke macht maar gedichten werden ook gebruikt voor persoonlijke doeleinden, bijvoorbeeld in brieven. Als je een brief kreeg in dichtvorm, moest je het antwoord zo snel mogelijk versturen en liefst met gebruikmaking van dezelfde beeldspraak. In het dagelijks leven waren ook veel gelegenheden – zoals een reis naar het platteland of de eerste sneeuw – waarbij het als een ernstige inbreuk op de etiquette werd beschouwd als je er geen passend gedicht bij kon leveren. Het leven van de adel werd gemarkeerd door gedichten; ze waren cruciaal bij elke belangrijke gebeurtenis. De officiële zaken van de regering werden geregeld in gedichtenreeksen. Daarbij werd de oorspronkelijke boodschap in de roes van het gedicht weleens vergeten. Het vermogen om gedichten te schrijven was een eerste levensbehoefte voor elke zichzelf respecterende man of vrouw – een kundig gemaakt gedicht was vaak de snelste (in elk geval de meest gewaardeerde) weg naar promotie of naar het hart van een vrouw.

Gedichten, gedichten van de ochtend tot de avond. Als deze toestand misschien een beetje vergezocht lijkt, vervang het woord ‘gedicht’ dan eens door ‘sms’je’, ‘tweet’ of ‘Facebook-statusupdate’. Na een lange tekstloze periode zitten ook wij weer in een cultuur van tekstuitwisseling. Daarin kan ons vermogen om sms’jes, e-mails en Facebook-statusupdates te vullen bepalend zijn voor het opbloeien van een romance en het scheppen van je eigen publieke beeld. Als je een inventief sms’je krijgt, moet je zonder meer zo snel mogelijk antwoorden, en het liefst dezelfde beeldspraak gebruiken. In het dagelijks leven zijn er veel gelegenheden – zoals een reis naar het platteland of de eerste sneeuw – waarbij het vermogen om een passend antwoord te geven in je Facebook-status van vitaal belang is, en dat geldt voor elke belangrijke gebeurtenis.

Dan hebben we het nog niet over het oordeel dat wordt geveld over mensen met beperkte literaire vermogens. In het leven van de Finnen heeft het vermogen tot schrijven in de loop van de geschiedenis nooit eerder zo’n belangrijke rol gespeeld. Het volk is in tweeën verdeeld: als je geen samengestelde woorden kunt schrijven, val je buiten de relatiemarkt. Door jou, Sei, worden slechte schrijvers ook heel koeltjes behandeld: je dumpst die arme Tachibana no Norimitsu

alleen maar omdat hij zo'n belabberde dichter is en geen jota van beeldspraak begrijpt. De man stond blijkbaar bekend om zijn fysieke moed en later werd hij een invloedrijk regionaal heerser – maar nee, iemand die niet goed met woorden overweg kon, was gewoon niet sexy. Ik begrijp het wel: uit hoe iemand een penseel hanteert, kun je immers wel afleiden hoe hij zich bijvoorbeeld in bed gedraagt!

In de Heianperiode was het niet alleen belangrijk om te kunnen dichten, maar je moest ook Chinese en Japanse gedichten kennen en eruit citeren. De taal van een aristocraat zat vol hints en verwijzingen waarmee discussies, brieven en literatuur werden gekruid. Je hoefde uit een gedicht maar een paar woorden te citeren, en je gesprekspartner wist al waar het over ging. Versluierd taalgebruik was altijd te verkiezen boven duidelijke taal. Hoe subtieler je een verwijzing kon maken, en hoe vager de ander kon laten merken dat hij de verwijzing herkende, hoe meer waardering jou ten deel viel in deze kleine, kritische wereld. Ook voor jou, Sei, geldt dat je sociale en literaire successen vooral voortkomen uit je vermogen om met woorden te spelen: je eruditie (hoewel ongepast voor een vrouw!) werd voortdurend beproefd, en keer op keer slaagde je – dat beweer je tenminste.

De kalligrafie, oftewel de vaardigheid met het penseel, hangt nauw samen met de dichtkunst. Een groot deel van het genoeg dat werd ontleend aan de dichtkunst zat feitelijk in het handschrift. Men geloofde dat het handschrift meer over een mens vertelde dan wat hij zei of schreef. Daarom wachtten vrouwen met gemengde gevoelens op de eerste brief van hun minnaar en mannen konden al verliefd worden op het handschrift van een vrouw voordat ze haar echt hadden ontmoet.

Het schrijven van brieven was een aparte kunstvorm, waarin dichtkunst en kalligrafie samenkwamen. Het dagelijks leven van een aristocraat bood talloze geschikte gelegenheden om boodschappen uit te wisselen, en het was van groot belang om daarin succesvol te zijn. De communicatie tussen mannen en vrouwen ging vaak per brief. De in dichtvorm gegoten boodschappen, het handschrift, het papier en een bloem of takje dat aan de brief was bevestigd, vormden een geheel waaruit iets kon worden afgeleid over iemands karakter, gevoeligheid, mate van beschaving en begerenswaardigheid in het al-

gemeen. Aan het ontwerpen en sturen van een brief was een groot aantal kunstzinnige gebruiken verbonden. Eerst moest je het papier kiezen. De dikte, het formaat, het patroon en de kleur moesten passen bij het gevoel dat je wilde overbrengen, maar ook het jaargetijde en zelfs het weertype van het moment. De brief werd op een passende manier gevouwen en daarna werd een bloem of een takje gekozen om hem aan te bevestigen. Deze hing af van de sfeer en de beeldtaal van het gedicht en de kleur van het papier: een wilgentwijn bij blauw, een eikentak bij groen, esdoorn bij paars en iriswortel bij wit papier. Tot slot koos de schrijver een knappe en slimme boodschapper uit, die aanwijzingen kreeg hoe hij het document moest afleveren. Dan werd gewacht op het antwoord en op hoe kundig de andere partij wist om te gaan met de uitdaging. De schaduwzijde van deze kunstvorm was dat brieven niet altijd als persoonlijk werden beschouwd – ze werden gepikt, zonder toestemming gelezen, soms zelfs hardop in gezelschap, waarna iedereen meedacht over het antwoord. Als je een boodschap geheim wilde houden, was het zaak om je woorden zo te kiezen dat alleen de ontvanger ze begreep.

En dat was nog niet alles wat betreft de artistieke bezigheden van de hogere klasse. Muziek spelen en luisteren was populair, evenals tekenen en schilderen. Het was een voordeel als een man goed kon dansen en het was belangrijk dat hij goed geuren kon mengen: de geur die een heer gebruikte, werd als nog betekenisvoller en onthullender beschouwd dan zijn kledingkeuze. De manier waarop hij zijn geurtje samenstelde was dan ook een goed bewaard geheim. Ook het met smaak omgaan met kleuren was tot het uiterste ontwikkeld. Het doseren van de kleurensamenstelling van de twaalftaagse winterkimono van een vrouw moet een heidens karwei zijn geweest.

Stijl was allesbepalend in deze wereld. Voor hofdienaren was het uitvoeren van een dans een onderdeel van hun werk en voor de keuze van een keizerlijke politiechef was uiterlijk even belangrijk als familiebanden. Regels van goede smaak bepaalden hoe geliefden hun brieven opstelden maar ook hoe een minnaar 's morgens zijn vrouw verliet.

Jij was de scherpste bewaker van stijlvoorschriften in deze wereld, Sei.

...

[SEI SHŌNAGON SCHRIJFT]

Ongepaste dingen:

Een lelijk handschrift op rood papier.

Een knappe man met een lelijke vrouw.

Deprimerende dingen:

Als je een vriend een gedicht stuurt dat tamelijk goed is gelukt, is het deprimerend als je geen antwoord krijgt! In het geval van een liefdesgedicht zou de ontvanger in elk geval moeten antwoorden dat hij door de boodschap geraakt is, of iets dergelijks – anders is de teleurstelling bijna ondraaglijk.

Dingen die medelijden opwekken:

De gezichtsuitdrukking van een vrouw terwijl ze haar wenkbrauwen epileert.

...

Sei, als de klassieken uit de Japanse en Finse literatuur met elkaar worden vergeleken, hebben jullie *Het verhaal van Genji* van Murasaki Shikibu en jouw werk. Wij hebben *Van zeven broers* en *Het dal met de berenklaauwen*. Wat betreft fijnzinnigheid zijn het misschien wel elkaars tegenpolen: hield men in de Heianperiode bovenal van schoonheid, bij ons werd de esthetiek van de zelfkant meer gewaardeerd. Realisme en de dagelijkse praktijk werden altijd als belangrijker beschouwd dan schoonheid.

Om een of andere reden is esthetiek voor mij altijd een obsessie geweest. Het zit niet in de familie, in elk geval heb ik het niet van mijn grootouders geërfd. Mijn grootouders van moederskant konden schoonheid wel waarderen om ermee te pronken: ze hadden de mooiste uitgaanskleren van het dorp, de nieuwste auto en stijlmeubels, maar vermoedelijk alleen omdat het zo hoorde. De andere opa en oma lieten met hun keuzes juist iedereen merken: ‘We zijn geen

snobs!' Daarom werd de gevel van hun huis (zelf gebouwd!) nooit mooi afgewerkt. (Wat een onzin, hoewel opa toch de gevel van de protserige villa van de buurman zo mooi restaureerde dat zelfs het museuminstituut erover te spreken was.) Daarom werd een op de veiling gekochte doos vol lelijke rubberlaarzen bewaard, ook al pasten ze niemand. (Maar ze kostten een schijntje.) Men was flink en verstandig, *dat soort dingen stelt niks voor*, werd over schoonheid gezegd.

Een echte, uit innerlijke noodzaak opborrelende liefde voor schoonheid kom je in die kringen niet tegen, en juist daarom heeft ze zich in mij genesteld. In de loop der jaren is mijn toestand zo verergerd dat ik die maar beter in de Heianperiode kan gaan uitleven. Ik maak gevolgtrekkingen over het karakter van mensen, hun intelligentie en fijngevoeligheid op basis van welk papier, wat voor handschrift en welke terminologie met hun boodschappen gepaard gaan. Ik schat mensen hoog in als ze kunnen schilderen, muziek maken of op een andere manier hun sporen in de kunst hebben verdiend. Ik beoordeel mensen op grond van hun kledingkeuze. Ik houd van mannen die kunnen dansen of zich daar zo stijlvol aan weten te onttrekken dat je er een goed gevoel aan overhoudt. Ik ben uiterst pietluttig over hoe de spulletjes in mijn huis eruitzien en wat het uitzicht is vanuit de ramen. Vaak kies ik een apparaat vanwege het uiterlijk, niet vanwege de technische eigenschappen. Kort voordat ik vertrok heb ik een minilaptop gekocht. Na maanden van bronnenonderzoek en talrijke suggesties nam ik het besluit dat het een rode moest zijn.

Met een bovenaards lieve glimlach reikt de Japanse stewardess van Finnair me een in folie gewikkeld dienblad aan. Overmand door bewondering blijf ik naar dat hemelse wezentje staren. Deze volmaakte, zwartharige, heerlijk geurende, beleefde en dienstvaardige verschijning met haar mooie handschoentjes is zonder twijfel de belichaming van de volmaakte vrouw. Perfecter dan zij kan een vrouw niet zijn.

Jij zou het niet hebben gered als stewardess, Sei. Ik stuit namelijk voortdurend op vermeldingen dat jij je ongebruikelijk gedraagt, vaak zelfs onacceptabel en ergerniswekkend. Hoewel je maar al te graag opmerkingen maakte over de stijlfouten van anderen, gedroeg jij je

zelf blijkbaar niet zoals het hoorde. Je was te luidruchtig, te scherp, te actief, te onafhankelijk, te zelfverzekerd, en had te makkelijk je woordje klaar. Je koketteerde met je kennis van het Chinees en je geleerdheid. Je daagde mannen uit, bespote hen, je genoot ervan als je je uitzonderlijke intellect kon tonen. Voor in je slaapkamer waren mannen wél goed genoeg, als ze tenminste aan jouw eisen wisten te voldoen – men heeft het meestal over veel mannen; het waren er blijkbaar meer dan gepast was.

Sei, uit jouw teksten komt een beeld naar voren van een zelfstandige, zelfverzekerde en geëmancipeerde vrouw, maar dat ging in de werkelijkheid van de Heianwereld slechts op voor jou en enkele andere uitzonderingen. Een groot deel van de vrouwen uit de hogere klasse leidde een heel ander leven; om het maar helemaal niet te hebben over gewone vrouwen. Zij moesten een leven lang zwoegen op de velden, al vroeg veel kinderen krijgen en jong sterven. Van hun leven is verder niets bekend.

We weten dat de positie van vrouwen uit de hogere klasse, gebaseerd op de leer van het confucianisme en boeddhisme, niet zo benijdenswaardig was. Als jong meisje moesten ze hun vader gehoorzamen, als vrouw hun man en als weduwe hun oudste zoon. Bovendien moesten ze worden herboren als man om toegang tot het paradijs te krijgen – al beloofde de zeer gewaardeerde Lotus-soetra ook vrouwen al in dit leven verlichting. Toch had de Heianvrouw een paar opmerkelijke voorrechten, zoals het recht om te erven en het recht op bezit. Dochters van provinciale heersers konden bijvoorbeeld huizen erven en dus in hun eigen huis wonen. Misschien was het een gevolg van deze economische onafhankelijkheid dat veel vrouwelijke schrijvers tot deze klasse behoorden.

Vrouwen bemoeiden zich niet met staatszaken maar alle vrouwen uit de hogere klasse konden lezen en schrijven en waren op de hoogte van de literatuur – in culturele kringen dus gelijkwaardig aan mannen. Echte geleerdheid was minder wenselijk. Wie zou er nu willen trouwen met een vrouw die Chinees sprak? Murasaki Shikibu bijvoorbeeld hield wijselijk geheim dat ze de Chinese klassieken kende en bekritiseerde jou, Sei, omdat je er openlijk voor uitkwam het Chinees te beheersen – ronduit smakeloos!

In feite zorgde de huwelijkspolitiek van de heersende Fujiwara-clan ervoor dat meisjes zeer gewenst waren – al waren ze slechts pionnen waarmee de positie van de clan in het politieke spel kon worden verstevigd. Als de vrouw van een belangrijk lid van de Fujiwara-clan een zoon baarde, was duidelijk dat deze nooit keizer zou kunnen worden, maar een dochter daarentegen zou met een prins of een keizer kunnen trouwen en zo de troonopvolger baren. Dat zou dan een Fujiwara zijn, die door de clan kon worden aangestuurd. In deze wereld hoefden meisjesbaby's de teleurstelling van hun ouders niet aan den lijve te voelen.

Als minpuntje moet ik wel vermelden dat de vrouwen van de betere families in de Heianperiode – als ze niet in dienst waren van het hof – onttrokken werden aan de blikken van mannen, net zoals bij veel moslimvrouwen gebeurt. Je gezicht laten zien was het toppunt van intimiteit en het was onwenselijk dat een vrouw zichzelf aan meer mannen liet zien dan haar vader en haar echtgenoot. Vrouwen verlieten bijna nooit het huis. Als dat weleens gebeurde, reisden ze op ossewagens die voorzien waren van dikke gordijnen. In de schemering van het huis bleven ze onbereikbaar voor mannenblikken achter kamerschermen, waaiers en kimonomouwen. Het enige wat vrouwen weleens van zichzelf lieten zien, was een half achter een scherm of deur verborgen mouw. Daarmee konden ze hun kunstzinnige smaak tonen. 'Vrouwen en geesten kunnen het beste onzichtbaar blijven' was een in die tijd veelgehoorde uitspraak.

In de literatuur uit die tijd vind je dan ook veel voorbeelden van broers die nooit het gezicht van hun volwassen zuster hebben gezien. Yugiri, uit *Het verhaal van Genji*, heeft nooit het gezicht gezien van zijn stiefmoeder Murasaki, hoewel ze minstens tien jaar in afzonderlijke vleugels van hetzelfde huis hebben gewoond. Prins Niou (wiens erotisch geladen naam 'doordringende geur' betekent), uit dezelfde roman was erop gebrand om ten minste één keer het gezicht te zien van zijn zus, van wie hij alleen een glimpje opving vanachter een scherm. Zelfs intieme liefdesbetrekkingen konden in het donker plaatsvinden, zonder dat de man ooit het gezicht zag van de vrouw – soms was zelfs de identiteit van de ander niet helemaal zeker. Je gezicht laten zien beschouwde men zelfs als intiemer dan seksuele

omgang: het was prima om seks te hebben bij de eerste ontmoeting, voordat er een woord met de partner gewisseld was. Als alles maar in het donker gebeurde. Wanneer de nieuwsgierigheid echt ondraaglijk werd, nam men zijn toevlucht tot heimelijk gluren.

Een goed opgevoede vrouw communiceerde dus voornamelijk via boodschappers en brieven. Gesprekken voerde ze meestal alleen met haar ouders, echtgenoot, bedienden en vrouwelijk gezelschap. Haar leven moet wel ongelooflijk saai en eentonig zijn geweest. Bedienden zorgden voor het huishouden en de kinderen. De vrouwen zaten de hele dag binnen te wachten op een of andere boodschap in dichtvorm of een bezoeker. Hun verveling werd verlicht door spelletjes (bijvoorbeeld *gō* of een wedstrijdje plantenwortels vergelijken), naaien, stoffen verven en bezoekjes aan afgelegen tempels.

Dat is vast de reden dat velen van hen zulke goede, genadeloos scherpe schrijvers werden en de menselijke geest zo helder leerden analyseren. Eén tijdverdrijf stak alle andere naar de kroon: het discussiëren door dodelijk vervelde vrouwen over mannen en echte of mogelijke liefdesrelaties. Dat was veruit het belangrijkste onderwerp van hun belangstelling. De brieven waarmee boodschappers van het ene huis naar het andere renden, waren vergeven van gedichten met verleidingspogingen en speculaties over betrekkingen tussen mensen.

...

[SEI SHŌNAGON SCHRIJFT]

Als ik nadenk over die vrouwen die thuis wonen en gehoorzaam hun man dienen – vrouwen die helemaal niets spannends in het vooruitzicht hebben en toch denken dat ze volmaakt gelukkig zijn – word ik vervuld door minachting. Ik zou wensen dat ze tenminste eventjes hier aan het hof konden leven, al is het maar als hofdame, zodat ze konden zien wat een vreugde een leven als dit te bieden heeft.

...

Sei, we weten dat jij je helemaal niet hebt geïdentificeerd met vrouwen die thuis in donkere hoekjes hun gezicht zitten te verbergen. Aan het hof was het leven immers volledig anders. Levendiger en veel vrijer. Een werkende vrouw kon leven zoals ze wilde, mensen ontmoeten op basis van gelijkwaardigheid, zoals je schreef in je beroemde verdediging van de carrièrevrouw, zo'n duizend jaar geleden. Blijkbaar werden vrouwen al in de Heianperiode onderverdeeld in carrièrevrouwen en huisvrouwen.

En de relatie tussen mannen en vrouwen?

In principe was het mogelijk dat een vrouw haar hele leven nooit een andere man zag dan haar vader maar in de praktijk waren in goede families oude vrijsters en maagden een zeldzaamheid. In feite geloofde men dat als een meisje lang maagd bleef, ze wel in de macht móést zijn van een kwade geest – het was dus zaak om haar zo vroeg mogelijk uit te huwelijken. Sei, er wordt beweerd dat uit jouw teksten een onjuist beeld naar voren komt. Mannen en vrouwen zouden volgens jou openlijk in polygamie leven, maar in werkelijkheid waren relaties omgeven met strenge regels, die op de klassensamenleving waren gebaseerd.

In de hoogste kringen was polygamie heel gewoon: de man van de bekende Murasaki Shikibu had al drie of vier vrouwen in literaire kringen; Fujiwara no Kanei, de man van de moeder van Michitsuna, wel acht. Een man die maar een of twee vrouwen had, werd beschouwd als abnormaal of on sociaal. Er waren wel praktische redenen voor polygamie: vaak stierven vrouwen al jong, daarom was het voor een man heel zinnig om verschillende vruchtbare vrouwen te hebben. Hoewel polygamie op zichzelf niet in twijfel werd getrokken, heerste er veel jaloezie en bitterheid, zoals bijvoorbeeld te lezen is in de werken van de hierboven genoemde schrijvers. Het was niet gepast om te praten over jaloezie maar soms leidde de bijbehorende druk tot 'hysterie' of zelfs krankzinnigheid. Hoewel de sociale en economische positie van een vrouw uit de hoogste klasse verder betrekkelijk goed was, zorgde polygamie voor veel onzekerheid: een vrouw was altijd bezorgd over haar toekomst en het lot van haar kinderen, bang voor roddel en achterklap, had angst om verlaten te worden en moest omgaan met de vijandigheid van de eerste vrouw van haar man.

Officieel ging het bij een huwelijk als volgt: als een man geïnteresseerd was in een meisje over wie hij had gehoord van een huwelijksbemiddelaar, stuurde hij haar een gedicht van eenendertig lettergrepen waarin hij aangaf dat hij een ontmoeting wenste. De brief vroeg om een rechtstreeks antwoord, geformuleerd door het meisje zelf, een bediende of een familielid. Als het meisje slaagde voor deze handschrifttest, bezocht de man haar 's nachts 'in het geheim'. De gewoonte was dat de man haar 'de hele nacht wakker hield', geërgerd reageerde op de haan die het aanbreken van de ochtend aankondigde en heimelijk wegglipte. Thuis aangekomen schreef hij dan de zogenaamde volgende-ochtendbrief. Als de brief werd bezorgd, wist de familie van het meisje dat de ontmoeting gunstig was verlopen. Ze betaalden de boodschapper dan met rijstwijn en cadeaus en stuurden een antwoord. De volgende nacht bracht de man een tweede 'geheim' bezoek. Voor de derde nacht bereidde de familie 'rijstkoeken voor de derde nacht', die door het paar werden opgegeten in de kamer. Daarmee was het huwelijk bezegeld. De verbintenis werd bevestigd op een feest voor familie en vrienden, waarna de man het meisje in alle openheid thuis kon bezoeken.

Het huwelijk met de eerste vrouw was het opmerkelijkst. Jongens uit de hoogste klasse werden al op hun twaalfde uitgehuwelijkt. Het meisje was vaak ouder en moet zich een soort kinderoppas hebben gevoeld. De eerste vrouw bleef ook nadat ze was getrouwd bij haar ouders wonen. Haar echtgenoot bleef bij haar op bezoek komen totdat zijn vader stierf of met pensioen ging, en hij het hoofd van de familie werd. De eerste vrouw ging dan het huishouden van haar man bestieren. Hoe meer kinderen ze baarde, hoe steviger haar positie binnen het gezin werd.

Natuurlijk konden niet alle vrouwen een eerste vrouw worden. Verbintenissen met tweede vrouwen of concubines begonnen vaak als geheime relatie. Nadat ze bekend waren geworden, maakte men ze officieel. Een man kon de vrouw dan onderbrengen in een vleugel van zijn huis, waar de strijd met andere echtgenotes niet zelden heel bitter kon worden.

In de Heianperiode deed men ook veel aan onenightstands, 'toevallige' ontmoetingen die meestal niet zo toevallig waren. De vrouw

was in dat geval meestal van een lagere klasse of een hofdame in het paleis. De duisternis in de huizen maakte ook ontmoetingen mogelijk waarbij de betrokkenen elkaar niet eens kenden. Over het algemeen ging men vrij ongecompliceerd om met seks. Het werd beschouwd als een natuurlijke activiteit en het was goed voor de reputatie van een man als hij het zo vaak mogelijk deed. Hiervoor is ook een wetenschappelijke basis: volgens de taoïstische geneeskunde was het goed voor de gezondheid om zo vaak mogelijk seks te hebben met zoveel mogelijk verschillende vrouwen.

Voor vrouwen was het een ander verhaal. Wisselende partners waren funest voor de goede naam van een vrouw. Vrouwen deden dan ook alles om ze geheim te houden en roddels tegen te gaan. Toch kwamen vluchtige ontmoetingen op grote schaal voor. Jijzelf, Sei, bent als voorbeeld daarvan in de geschiedenisboeken terechtgekomen. Ivan Morris, die publiceerde over de Heianperiode en jouw werk vertaalde, beweert: ‘Ongebonden vrouwen, zoals Sei Shōnagon, bleken op seksueel gebied heel vrij. Velen van hen hadden een eigen huis en door hun economische onafhankelijkheid konden ze naar believen relaties beginnen en beëindigen. Ze konden een man afwijzen, ze konden hem aan het lijntje houden. Ze konden een man wegsturen wanneer ze wilden of vervangen door een andere minnaar. Ze hadden ook wel tegelijkertijd verschillende minnaars; driehoeksverhoudingen komen veel voor in de literatuur uit die tijd.’

Beruchte hofdames waren dus niet alleen carrièrevrouwen met eigen huizen en economische zelfstandigheid maar ook zeer promiscue. Echte *Sex and the City*-meisjes dus, en jij, Sei, speelde daarin een glansrol!

Dat is in elk geval de mening van Ivan Morris: ‘Voor wie de etiquette en het esthetische genoegen van liefdesbetrekkingen wil begrijpen is het werk van Sei Shōnagon de rijkste bron. Zij schreef, duidelijk op basis van ruime ervaring, op een opvallend ongevoelige wijze over dit onderwerp. Hier en daar doet haar benadering oppervlakkig en koud aan maar feitelijk krijgen we van haar meer informatie dan van Izumi Shikibu en de moeder van Michitsuna, die stevig in de ban waren van hun minnaars.’

Sei, het is natuurlijk leuk dat je door historici wordt beschouwd als een betrouwbare en verstandige informatiebron maar het lijkt erop dat

je komische talent niet door iedereen naar waarde is geschat. Je bent niet oppervlakkig en koud, je bent grappig! Het lijkt erop dat jouw humor pas weer begrepen kan worden in het tijdperk van Carrie, Samantha en Miranda.

...

[SEI SHŌNAGON SCHRIJFT]

Ergerlijke dingen

Je hebt iemand een gedicht gestuurd (of een antwoord op een gedicht) en nadat de boodschapper vertrokken is, komen er een paar woorden in je op die je zou moeten veranderen.

Een man die een brief afpakt waarvan je niet wilt dat hij hem ziet. Hij gaat hem in de tuin zitten lezen. Je rent hem woest achterna maar je kunt niet langs het bamboegordijn – je moet stoppen en kunt alleen maar hopen dat je hem nog op zijn nek kunt springen.

Een vrouw is boos op haar minnaar vanwege iets onbenulligs en weigert om naast hem te liggen. Na een poosje in bed te hebben liggen draaien, besluit ze op te staan. De man probeert haar zachtjes tegen te houden maar de vrouw is nog steeds boos. ‘Goed dan,’ zegt de man, die vindt dat de vrouw te ver gaat, ‘doe wat je niet laten kunt.’ De man kruipt boos onder de dekens en wil gaan slapen. De nacht is koud en de vrouw draagt slechts een ongevoerd nachtkleed. Al gauw wordt het oncomfortabel. Iedereen in het huis slaapt en het zou sowieso ongepast zijn om alleen op te staan en ergens anders heen te gaan. De nacht verstrijkt en de vrouw ligt aan haar kant van het bed geërgerd te denken dat ze eerder op de avond ruzie hadden moeten maken, zodat ze makkelijk weg had kunnen gaan. Dan klinken buiten vreemde geluiden. Geschrokken trekt ze aan de deken en schuift dichterbij haar minnaar toe. De man doet, heel vervelend, alsof hij slaapt. ‘Ga toch aan je eigen kant liggen,’ zegt hij uiteindelijk.

...

De in het vliegtuig geserveerde rode wijn maakt de tong van de zestigjarige Japanse huisvrouw in de stoel naast me wat lossler. Ze reist terug na een niet georganiseerde vakantie van vier dagen in Finland. Ze vertelt dat ze in Helsinki en Rovaniemi is geweest en lekkernijen heeft gekocht in de markthallen, waarvan ze samen met een fles bier heeft genoten in haar hotelkamer. Thuis heeft ze blijkbaar drie volwassen zoons en een man, zodat haar leven bestaat uit *cooking, cooking, cooking*. Daarom maakt ze, ondanks protesten van haar gezin, twee keer per jaar eten voor vier dagen en gaat ze op reis, de vorige keer naar Ho Chi Minh, deze keer naar Finland, de volgende keer naar Casablanca. Volgens haar familie is ze knettergek, lacht de vrouw. Vervolgens praat ze heel lang over het enige wat ze heeft gemist: de rozen in haar tuin.

Dit is de ware reden voor deze reis: het feit dat de bewaard gebleven in het Japans geschreven klassiekers uit de tiende en elfde eeuw bijna allemaal door vrouwen zijn geschreven. Er is het door de moeder van Michitsuna geschreven *Kagerō nikki* (*Gedichtendagboek van een libelle*), jouw *Makura no sōshi*, *Het verhaal van Genji* en het dagboek van Murasaki Shikibu, het dagboek en gedichten van Izumi Shikibu en ten slotte *Sarashina nikki* (*Dagboek van een keizerlijke hofdame*) van de dochter van Takusue. De enige Japanstalige klassieker van een man uit die tijd is *Tosa nikki* van Ki no Tsurayuki (*Gedichtendagboek van Tosa*), en hij doet alsof ook dat door een vrouw is geschreven. We kennen niet eens de echte namen van die vrouwen maar hun boeken hebben hun plek tussen de belangrijkste werken van de klassieke Japanse literatuur bewaard. Toch is het voor veel westerlingen een verrassing dat *Het verhaal van Genji*, dat wordt beschouwd als de eerste roman ter wereld, door een vrouw is geschreven, en dat het duizend jaar oud is. Het werd geschreven lang voordat in Europa zelfs ook maar een naam was bedacht voor het genre.

Vrouwen hebben in de loop der jaren van alles geschreven maar om uiteenlopende redenen zijn hun teksten zijn niet bewaard gebleven, althans niet in de literatuurgeschiedenis. Sei, als ik te weten wil komen wat een individuele vrouw duizend jaar geleden dacht, kan ik me alleen tot jullie wenden, de Heianvrouwen. Jane Austen, een soort zielsverwante van jou, schreef pas in de achttiende eeuw en Virginia

Woolf klaagde nog in de twintigste eeuw dat ze geen historische rolmodellen had. In feite waren er ook in de middeleeuwen en renaissance in Europa wel schrijvende vrouwen maar hun werk is pas aangetroffen en bestudeerd in de afgelopen decennia. Van de zeventig vrouwen uit het in 2000 verschenen boek *Extraordinary Women of the Medieval and Renaissance World* kende ik er geen een, en ik ben nog wel afgestudeerd als literatuurwetenschapper. Het feit dat de werken van de vrouwen uit de Heianperiode bewaard zijn gebleven, dat ze een gewaardeerde plek hebben in de literaire canon en nog altijd gelezen worden, is een zeldzaamheid.

Sei, hoe kon dat gebeuren in jouw tijd? Hoe kwam het dat vrouwen zo'n groot deel van de literatuur uit de Heianperiode produceerden? Heb je ooit weleens beseft dat jullie een unieke historische prestatie leverden?

Een belangrijke reden voor het feit dat bijna alle schrijvers van betekenis vrouwen waren, was het feit dat de Chinese taal en het Chinese schrift een dominante rol speelden in de mannenwereld. Voor de periode van Chinese invloed bestond er in Japan geen schrift, laat staan literatuur. Het schrijfsysteem werd dus geleend van de Chinezen. In het onderwijs, de priesterklasse en bij de overheid was Chinees de officiële taal. Ook de geschiedschrijving was in het Chinees. Mannen schreven dus overwegend Chinees, volgens Chinese tradities. Voor een vrouw daarentegen was het ongepast om Chinees te leren, hoewel veel dochters van regeringsfunctionarissen, zoals jij, Sei, en Murasaki, dat min of meer in het geheim wel deden.

Aan het begin van de negende eeuw was men begonnen met het ontwikkelen van een fonetisch Japans schrift dat was gebaseerd op lettergrepen. Dat werd gebruikt door vrouwen in hun dagboeken en andere geschriften. Dat schrijfsysteem werd *kana* genoemd. Hiermee konden de vrouwen direct en op een natuurlijke manier de gesproken taal weergeven; iets wat met de Chinese schrifttekens onmogelijk was. Zo schiepen vrouwen de geschreven Japanse taal. Het kana-systeem werd ook *onnade*, 'vrouwenhand' genoemd, een verwijzing naar de vloeiende vrouwelijke manier van schrijven. Voor mannen was het ongepast om het systeem te gebruiken buiten briefwisselingen en

waka-gedichten. Zij schreven hun dagboeken in het Chinees. Terwijl het schrijven van fictie nog werd beschouwd als iets voor vrouwen – fictie in de landstaal was alleen voor vrouwen en kinderen die Chinees spraken een passend tijdverdrijf – bestond er aan het einde van de tiende eeuw een situatie waarin proza helemaal uit handen van de mannen glipte en het terrein van vrouwen werd. In de volgende honderdvijftig jaar schreven vrouwen hoogstaand proza. Toen ze hun uiteindelijk in de twaalfde eeuw hun machtspositie kwijtraakten, kwam dat door het algehele verval van de hofcultuur en de opkomst van de samoeraicultuur; niet doordat mannen de vrouwen op dat terrein zouden hebben ingehaald.

De ontwikkeling van het lettergreepschrift was niet de enige voorwaarde voor het ontstaan van de door vrouwen geschreven literatuur. Er was ook vrije tijd nodig, papier – buitengewoon kostbaar in die tijd – en een sociale omgeving die creativiteit aanmoedigde. Begaafde schrijfsters aan het hof beschikten over al deze voorwaarden. Ze mengden zich niet in bestuurszaken en hadden niet de macht om de wereld te veranderen. Wel hadden ze uitstekende mogelijkheden om te bestuderen en weer te geven wat ze zagen. Voor deze vrouwen was het schrijven ook werk.

Een dochter van Fujiwara-adel die in hofkringen verkeerde bracht veel tijd door met literatuur. Ze bestudeerde het werk van grote dichters, schreef haar eigen verzen en was geïnteresseerd in romantische verhalen. Ze wist vooral die hofdames op waarde te schatten die haar iets nieuws te lezen konden leveren, vrouwen zoals Murasaki Shikibu, Izumi Shikibu en jij, Sei. Als zo'n Fujiwara-meisje dan ook nog de vrouw van de keizer werd, had het ook politieke betekenis wat voor soort vrouwen zij tot haar gezelschap rekende. Een literair productieve hofdame was een goede entertainer en kon zorgen dat een bepaalde echtgenote bij de keizer in een goed blaadje kwam te staan. Hoe mooier, getalenteerder en intelligenter de hofdames in het gevolg van een keizerin waren, hoe meer geïnteresseerde heren om hen heen zwermden – en hoe stabiel de machtspositie van haar Fujiwara-vader werd.

Deze uit dertig tot veertig hofdames bestaande salons die de keizerin omgaven waren gemeenschappelijke vrouwenplekken, 'eigen ka-

mers' waar Virginia Woolf jaloers op zou zijn geweest. Naast hun eigen kana-taal hadden de vrouwen een ruimte waar ze hun eigen kana-gesprekken hielden. In deze competitieve literaire omgeving schreven de vrouwen over en aan elkaar, waarbij ze tegelijkertijd om het hardst probeerden om de positie van hun beschermvrouwe te verstevigen.

Jij was de ster van zo'n salon, Sei.

...

[SEI SHŌNAGON SCHRIJFT]

Vreugdevolle dingen

Een prachtig vervaardigde, in vrouwelijke stijl geschilderde afbeelding op een beeldrol, met daaromheen veel tekst in een mooi handschrift.

Ossenwagens vol vrouwen die terugkomen van een uitstapje. Hun mouwen steken overal uit de deuropeningen en een groep jonge knechten rent mee met de wagens en bestuurt kundig de ossen die de wagens laten voortsnelen.

Als iets is geschreven op prachtig, helderwit Michinoku-papier met heel fijnzinnige penseelstreken, waarbij bijna uitsluitend het dunste puntje van een onmogelijk dik penseel is gebruikt.

...

Sei, ik ben er bijna. Ik ben zo'n beetje klaar om af te dalen naar Kyoto. Naar jouw Heiankyō dus, die 'stad van purperen bergen en stromend kristal', die op zo'n mooie plek is gebouwd dat het geen wonder is dat het in jouw tijd bijna als een doodstraf werd beschouwd als je hem moest verlaten. Ik ben op weg naar Ichijō en Nijō, eerste en tweede straat, in de buurt van de uitlopers van de oostelijke bergen, de heuvel van Yoshidayama, een kwartier fietsen van het keizerlijk paleis. Ik kom eraan, Sei. Sta je op me te wachten?

Hoe zou ik je eigenlijk moeten herkennen? Ik weet niet eens hoe je eruitziet! Dat weet niemand – iedereen die jou heeft gezien ligt al

duizend jaar onder de grond en er is geen enkel vrouwenportret uit jouw tijd bewaard gebleven. In jullie teksten is kleding weliswaar nauwkeurig beschreven maar het gezicht of lichaam van een vrouw helemaal niet – wat fascinerend en verfrissend dat er aan het vrouwenlichaam geen enkele gedachte wordt gewijd! Je collega Murasaki heeft het één keertje over naakte vrouwenlichamen en vond ze ‘onvergetelijk verschrikkelijk en zonder enige gratie’. Voor mij is het maar moeilijk te geloven dat daarbeneden in die slaapkamers in Kyoto de situatie zo beroerd zou zijn.

Sei, het enige fysieke vrouwelijke kenmerk waarover jullie schreven waren de haren. Die moesten stijl, glanzend en heel lang zijn. Het in een middenscheiding gekamde haar vloeyde als een waterval over de schouders en hing in ideale gevallen tot op de grond. Ook een blanke huid was een teken van schoonheid. Poeder werd dan ook veel gebruikt. Wenkbrauwen en tanden vonden jullie maar lelijk. Wenkbrauwen plukten jullie er helemaal uit en vervolgens tekenden jullie ze hoog op het voorhoofd terug als rechte strepen. Jullie tanden maakten jullie elke drie dagen zwart met een smerig ruikend middel dat werd klaargemaakt door ijzer en eikelschraapsel te weken in wijn-azijn, sake of thee.

En dan die kleding – bij formele gelegenheden droegen jullie twaalf ongevoerde zijden kimono's. Omdat het niet mogelijk was om je gezicht of lichaam te laten zien, was het voor een vrouw de kunst om de kleursamenstelling op de mouwen en boorden zodanig te kiezen dat haar verleidelijkheid zo goed mogelijk tot uiting kwam.

Een zwarte waterval van haar, vreemde make-up, geen tanden, mouwen met een kleurcode. Ik zal je proberen te zoeken tijdens mijn jetlag, Sei.